

Adekvátně a nesporně výborně vybrané ilustrace bohužel neopatřil autor ani popisky, ani souhrnnou informaci, což u materiálu tohoto typu často ani není možné.

Nabízí se pochopitelně porovnání s předchozí Altmanovou knihou o pražských pivomilech, nazvanou *Zlatá doba štam-gastů pražských hospod*. I když se na řadě míst autor opírá o stejné zdroje, pojetí této knihy je jiné. Zatímco v té první dominuje moment sdružování u piva (problémy stolních společností, spolkových slavností, pivních spolků, politikaření v hostincích apod.), *Pražané u piva* jsou představeni spíše jako individuality s vlastními

zálibami, zlozvyky, radostmi a starostmi. Podstatný rozdíl je však v odborném aparátu obou knih. Zatímco v první se autor spokojil výčtem pramenů (mezi něž zařadil i primární a sekundární literaturu) k jednotlivým kapitolám – a nevyhnul se tak zbytečnému opakování – recenzovaná kniha má precizní poznámkový aparát ke každé kapitole, dokonce zvlášť i k marginálním textům. Krom toho obsahuje samozřejmě obsáhlý seznam vybrané literatury a anglické shrnutí.

Lydia Petrářová (EÚ AV ČR, v. v. i.)

Jan Rychlík – Magdaléna Rychlíková, Podkarpatská Rus v dějinách Československa 1918–1946. Vyšehrad, Praha 2016, 234 s.–

Historiografie prací o Podkarpatské Rusi je poměrně rozsáhlá. Souvisí to s faktem, že dějiny Zakarpatské oblasti se dotýkají historie Ukrajiny, Maďarska, Česka, Slovenska, Polska, Rumunska, ale i dalších států, které měly vliv na vývoj tohoto regionu. Publikace historika Jana Rychlíka a jeho manželky – etnologky Magdalény se tak řadí mezi příspěvky, které nejnověji obohatily poznání jedné z historických etap Zakarpatské oblasti, kdy byla Podkarpatská Rus součástí Československé republiky. V současnosti po tematickém sborníku „Podkarpatská Rus“ Národního archivu ČR z roku 2015 (Paginae historiae. Sborník Národního archivu, 23/2015, č. 2: Podkarpatská Rus, 366 s., red. svazku David Hubený), který je širší čtenářské veřejnosti obtížněji dostupný, přibližuje monografie J. a M. Rychlíkových dějiny Podkarpatské Rusi na základě studia archivních zdrojů nejenom v českých archivech, ale i v zahraničí, konkrétně Státním archivu

Zakarpatské oblasti v Užhorodě, a dále tištěných pramenů a literatury.

Publikaci uvádí autoři jednak krátkou úvahou – předmlouvou „Podkarpatská Rus a její obyvatelstvo“, se zaměřením na vysvětlení používání pojmů Podkarpatská Rus a Rusíni, jednak předmlouvou k druhému vydání práce. V roce 2010 totiž autoři získali grant Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky na výzkum hospodářského, sociálního a kulturního vývoje Podkarpatské Rusi v letech 1919–1939 a výstup z tohoto výzkumu publikovali v rámci ediční řady Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky v roce 2013. Zpracování nynější monografie je rozšířeno o nové výsledky archivního bádání a poznatky z domácí i zahraniční literatury vydané v letech 2013–2015. Je na místě připomenout tuto skutečnost z toho důvodu, že obsažná heuristická základna, o kterou

se autoři opírají, jim umožnila předložit hutné zpracování Podkarpatské Rusi v kontextu vymezeného časového období československých dějin.

Úvod knihy je obsahově koncipován jako komentovaný přehled historiografie Podkarpatské Rusi s ohledem na roli Československa ve vztahu k tomuto regionu v meziválečném období. Jde o základní přehled domácí i zahraniční literatury k tématu. Konceptně je práce rozdělena do následujících pěti kapitol, které tvoří ucelený celek.

První kapitola pojednává o začlenění Podkarpatské Rusi do Československa. V historickém kontextu se zabývá postavením Podkarpatské Rusi před rokem 1914 a politickými zápasy uherských Rusínů. Pozornost je věnována především různosti názorových proudů na řešení otázky Podkarpatské Rusi v době první světové války v mezinárodních souvislostech, jež vyústilo k rozhodnutí o připojení Podkarpatské Rusi k Československé republice (akt připojení potvrdila tzv. malá saint-germanská smlouva mezi dohodovými mocnostmi a Československem z roku 1919). V dosavadní odborné literatuře je proces připojení Podkarpatské Rusi k Československu mnohokrát rozebírán, nicméně v tomto případě je významný přínos autorů v tom, že se snaží ukázat i na postoje obyvatelstva k této historické události a následnému vývoji v rámci Československa.

Politickému a správnímu vývoji Podkarpatské Rusi v meziválečném Československu je věnována druhá kapitola. Soustřeďuje se na legislativní rámec, v němž se odehrávaly politické spory mezi ukrajinoфіly a rusofily s ohledem na problematiku školství a zvláště na náboženské otázky, tj. orientaci na pravoslavnou a řeckokatolickou vyznání. Ostatně, problém náboženské orientace je jako historické reziduum dodnes průvodním jevem i v rusínském národnostně menšinovém společenství v Česku. Klíčovou otázkou,

kteřá hýbala politickou scénou na Podkarpatské Rusi v meziválečném období, byly snahy o uskutečnění plné autonomie. Dosažení tohoto cíle se realizovalo až v pohnuté době koncem roku 1938. Ovšem s krátkým trváním druhé Československé republiky vzala za své i autonomie Podkarpatské Rusi. O peripetiích dalšího vývoje Podkarpatské Rusi přináší autoři řadu nových postřehů, zejména pokud šlo o rozhodování autonomní vlády, ustavení sněmu Karpatské Ukrajiny, obsazení Podkarpatské Rusi 18. března 1939 maďarskou armádou apod.

Pro třetí kapitolu o hospodářském vývoji Podkarpatské Rusi autoři využili – podobně jako u všech témat – široké spektrum pramenů. Osvětlují situaci v zemědělství, zvláště v návaznosti na pozemkovou reformu po vzniku ČSR, pozornost dále věnují situaci v lesním hospodářství, družstevnictví, průmyslu, obchodu, finančnictví a bankovníctví a dopravě (železniční, silniční, veřejné autobusové či letecké), ale též turismu. V této souvislosti je pak pojednáno o sociálních poměrech a neutěšené situaci obyvatelstva v rámci jednotlivých hospodářských odvětví.

Z historicko-etnologického hlediska lze považovat za stěžejní čtvrtou kapitolu – o školství, jazykových otázkách a kulturním vývoji Podkarpatské Rusi. Autorům se podařilo na nevelké ploše výstižně charakterizovat problémy školství před i po roce 1919 s ohledem na velkoruskou, ukrajinskou a rusínskou orientaci jazykovou i národnostní. To se projevovalo i ve sporech o vyučovací jazyk ve školách a uplatňování úředního jazyka v administrativě státní správy. V tomto případě je třeba ocenit, že výklad je postaven na komparaci pramenů a osvětluje složitost fungování československého školského systému i výkon státní správy, respektive roli českých úředníků na Podkarpatské Rusi.

Závěrečnou, pátou kapitolu nazvali autoři příznačně „Na cestě k sovětskému

Zakarpatsku“. I když z důvodu zaměření práce nevěnovali období v letech 1939–1945 pozornost, nastiňují vývoj po obsazení Podkarpatské Rusi maďarskou armádou v březnu 1939 a politické poměry v průběhu války, které nakonec vyústily v anexi Sovětským svazem a připojení k sovětské Ukrajině v roce 1945.

Je třeba zdůraznit, že text monografie Jana a Magdalény Rychlíkových o Podkarpatské Rusi je bohatě doložen poznámkovým aparátem, který odkazuje na archivní prameny a literaturu, ale je přitom napsán čtivě. Jako odborná publikace má tak šanci oslovit i širší čtenářskou obec. Práce poskytuje ucelený

obraz – místy sice v zestručněné informativní podobě – o dějinách země, jež byla po vzniku Československé republiky její součástí. Po druhé světové válce byl osud Podkarpatské Rusi tabuizován, dostupnost studijních pramenů badatelům omezena. Současný odborný zájem o historii Podkarpatské Rusi v Česku není náhodný. Je důležitý mimo jiné z důvodu, abychom poznali peripetie historického vývoje regionu dnešní Zakarpatské oblasti Ukrajiny, která je významnou zdrojovou oblastí pracovní migrace do České republiky.

Andrej Sulitka (EÚ AV ČR, v. v. i.)

Markéta Zandlová, Etnická mobilizace a politiky identit: Aromuni v Bulharsku. Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, Praha 2015, 343 s.–

Jak jsem ti říkal, já píšu jenom to, co jsem slyšel a co jsem viděl a co je pravda. A proto ti říkám, až teď budeš psát tu svou práci o Aromunech, tak když opíšeš celou tu moji knihu, nic nepokazíš, protože tam nejsou žádné lži, žádné kradené věci, nic. Všechno, co je uvnitř, je pravda. A jiní to neznají. (Georgi Choljanov, 4. 10. 2007)

Takto začíná publikace zaměřená na současné revitalizační snahy – v českém prostředí doposud spíše neznámých – Aromunů. Aromuni, kteří žijí na území současné Albánie, Řecka, Makedonie, Rumunska, Bulharska a v důsledku migrace od počátku novověku také v dalších zemích Evropy a později také v Kanadě, USA a Austrálii, se stali s jistými výjimkami (Kuba 1932; Komárek 1941; Šatava 1994) a často pod označením Vlaši, Kucov(a)laši či Arumuni předmětem hlubšího zájmu českých badatelů různého zaměření až

v posledních letech (Šatava 2013; Gramešlová a kol. 2012; Bočková 2005).

Tato etnografická studie je však vůbec první publikací v českém jazyce, která vychází z dlouhodobého terénního výzkumu mezi Aromuny v Bulharsku. Ten Markéta Zandlová realizovala v letech 2005–2010.

Jak autorka tvrdí, „*záměrem etnografické studie není jen prezentovat jeden unikátní ´obrodný´ projekt a málo známou skupinu, ale analýza konkrétních identitních politik a revitalizačních strategií, rámovaných diskurzem etnicity a vyjednávaných v transnacionálních sítích, má nabídnout inspiraci pro komparativní studium jiných podobných procesů.*“ (přebal knihy)

Autorka tak k existujícím etnologickým, (socio)lingvistickým či folkloristickým textům přidává další pohledy na Aromuny či jejich revitalizaci – rozšiřuje komparativní a popisnou perspektivu